

TƏHSİL SİSTEMİNDƏ ELEKTRON RESURSLARIN TƏHLİLİ

Ofelya MAZANOVA
Azərbaycan Dövlət İqtisad Universiteti (UNEC), EMS
ofelya.mazanova@unec.edu.az

Xülasə

Məqalədə elektron resurslar üzrə araşdırmalar aparılaraq əhəmiyyətli istifadəsindən bəhs edilir. Təhsil sistemində internet texnologiyalarının tətbiqinin vasibliyi göstərilir. Təhsil prosesində real praktik məsələlərin həlli üçün mütəxəssislərə açıq olan peşəkar informasiya resurslarından istifadə etmək imkanlarından bəhrələnmək tövsiyyə edilir.

***Açar sözlər:** informasiya və kommunikasiya texnologiyaları, elektron resurslar, elektron kitabxana, təhsil portalı, ənənəvi resurslar, kreativ təlim*

GİRİŞ

Təhsil sistemində E-təhsil texnologiyaları insanların yeni növ təhsilə istiqamətləndirilməsi, gələcəkdə ömür boyu təhsil almaq üçün onlarda zəruri bilik və bacarıqların inkişaf etdirilməsi üçün ən səmərəli vasitə hesab olunur. E-təhsil əmək fəaliyyəti ilə təhsil arasında körpü rolunu oynayır və ömrü boyu təhsil üçün geniş imkanlar yaradır.

"E-təhsil" termini yeni texnologiyaların tətbiqi ilə müasir tədris metodlarını, təlim materiallarının elektron üsulla çatdırılmasının tam spektrini əhatə edir və "distant təhsil", "virtual təhsil", "şəbəkə təhsili" kimi terminləri ümumiləşdirən anlayış kimi istifadə olunur. Ədəbiyyatda rast gəlinən "vəb-texnologiyalar əsaslanan təhsil" və ya "onlayn təhsil" ifadələri də e-təhsil termininin alternatividir.

"E-təhsil" mahiyyət etibarilə, İnternet-texnologiyaların tətbiqi ilə həyata keçirilən, inkişaf etmiş virtual komponentə malik müasir tədris prosesidir.

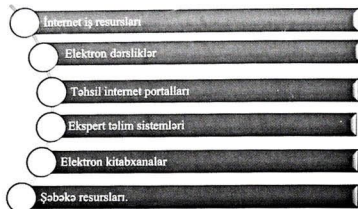
Təlim prosesinə yeni informasiya texnologiyalarının inteqrasiya dərəcəsini şərti olaraq üç səviyyəyə bölmək olar.

Birinci səviyyə: Yeni texnologiyalar əsasında təlim materiallarının işlənilməsi və təqdim olunması. Məsələn: elektron təlim materiallarının hazırlanması, yeni texnologiyalarla mühazirə və seminarların təqdimatla keçirilməsi

İkinci səviyyə: Qlobal şəbəkədə açıq dərslər və ya distant təlim (təlim prosesinin interaktiv keçirilməsi). Burada veb-konfranslar, forum, elektron tədris-metodiki materialları nəzərdə tutulur. Məsələn: youtube - da dərslərin qoyulması, e-mühit proqram təminatında dərslərin yerləşdirilməsi və i.a.

Üçüncü səviyyə: İnteqrasiya edilmiş təhsil mühitindən istifadə. Burada yeni texnologiyalar qurulan təhsil prosesi bazasında dünya informasiya resurslarına giriş təmin edilir. Müasir informasiya resursları vasitələri ilə İnternet iş resursları bazasında təlim qaydaları yaratmağa imkan verir.

Yeni təhsil resurslarının əsas xüsusiyyətləri aşağıdakılardır:

Şəkil 1. Yeni təhsil resurslarının əsas xüsusiyyətləri
Mənbə: Müəllif tərəfindən tərtib edilib.

Internet iş resursları-təhsil proqramlarının informasiya təminatının hissəsi kimi əsas rol oynayır. Internet global şəbəkə olaraq, bütün dünya üzrə azad girişi olan resursları birləşdirir. Bu resurslar içərisində müxtəlif ölkələrin, hökumətlərarası və beynəlxalq təşkilatların dövlət resursları, həmçinin Internetdə kommersiya informasiyaları sektoru, daha daqiq desək məlumat və statistik informasiyalar, elmi-texniki informasiyalar sektorunun resursları daha mühüm yer tutur.

Azərbaycan Təhsil portalı

Hal-hazırda təhsilin müxtəlif sahələrinə aid bir biri ilə qarşılıqlı əlaqəli veb-saytlardan ibarət təhsil internet-portalları sistemləri yaradılır. Burada təhsil portallarına yüksək tələblər qoyulur. Təhsilin səviyyəsinə görə daha keyfiyyətli təhsil resursları ilə sərəməli təminat emalədirlər, funksional və informasiya baxımından bütün təhsil portalları sistemi ilə əlaqədə olmalıdırlar.

Cədvəl 1

İnternetdə Azərbaycan təhsil portalları

Müəllimlər portalı	www.muallim.edu.az
Tabii- elm təhsil portalı	http://www.en.edu.ru
Peşə seçiminə dəstək portalı	http://psds.edu.az/
Azərbaycan Internetinin reytingi	http://www.ilk10.az/
Təhsildə informasiya-kommunikasiya	http://www.ict.edu.az
Xaricdə təhsil	http://xaricedetehsil.edu.gov.az/
Azərbaycan təhsil portalı	http://portal.edu.az/
Xalq kompyuter saytı	http://xalqkomp.az/
Dövlət investisiyaları üzrə kadr potensialının gücləndirilməsi	http://www.dikppl.az/
Azərbaycan ümumi təhsil portalı	http://www.edu.gov.az/
Azərbaycan kurikulum portalı	http://kurikulum.edu/
Ünüm təhsil fənləri üzrə istifadə edilən dərslik və dərs	http://www.derslik.edu.az/
xarici diplomların tanınması və ekvivalentliyinin müəyyən	http://www.nostrifikasiya.edu.az/
Məktəbli portalı	http://mektibli.president.az/
Gone alimlər	http://sabahnalimlari.edu.az/

Təhsil sistemi inkişaf etmiş ölkələrin öz veb təhsil resursları var. Avropa təhsil sistemi şəbəkəsində əsas informasiya resurslarının bazası SchoolNet proqramının portalıdır. Bu proqram Avropanın 20-dən çox ölkəsinin milli təhsilin orqanlarının birgə sayıları noticəsində yaradılıb.

Elektron kitabxanalar və e-nəşrlər.

Elektron kitabxanaların üstünlüyü lazımi nəşrlərin axtarışına vaxtın və digər xərclərin az sərf olunması, daha çox istifadəçiyə eyni zamanda xidmət göstərmək imkanıdır.

Elektron kitabxanalar ayrı-ayrı universitetlər səviyyəsində geniş yayılmışdır. Universitetlər uzun müddət ərzində informasiya resurslarını toplayıb inkişaf etdirərək öz tələbalarına uyğun bilik bazasını genişləndirmişlər. Hazırda çoxlu sayda elektron tədris materialları və təlim proqramları yaradılmışdır. Lakin geniş istifadəçi auditoriyasına onlar haqqında informasiya məlumat deyil. Bu resursların təşkil istiqamətində addımlar atılır.

Hazırda elektron dərsliklər bəzi fənlərin tədrisində geniş istifadə olunur və öz səmərəliliyini sübut etmişlər. Məsələn, xarici dil fənləri.

Elmi-praktik biliklər sahəsinə uyğun sistemləşdirilmiş material tərkibli, istifadəçilər tərəfindən biliklərin aktiv və yaradıcı, həmçinin bu sahədə bacarıq və qabiliyyətlərin mənimsənilməsinə təminat edən elektron təhsil nəşrləri və ya elektron dərsliklər elektron nəşrlər adlanır.

Elektron nəşrlər qrafik, mətn, digital, səs, musiqi, vizual və digər informasiyaların məcmusundan ibarətdir. Elektron nəşrlərin tərkibində informasiya mənbələri, informasiyanın emalı və yaradılması üçün alətlər ola bilər, həmçinin onlar istənilən elektron daşıyıcısında səsəndirilməyə və şəbəkədə çap edilə bilər.

Ekspert təlim sistemləri sünü intellektin ideya və bazası əsasında reallaşdırılır. Bu cür sistemlər kifayət qədər mürəkkəb məsələlərin həlli zamanı ekspertlərin fəaliyyətini modeləşdirirlər. Yəni belə sistemlər yeni biliklər əlaməti qitərdəndir, həmçinin tələbənin sorğusunu cavabla və müəyyən fənnə aid məsələlərin həlli ilə təminat edir.

Peşəkar məlumat bazaları kimi şəbəkə resursları, məsafədən giriş resursları təhsildə yeni istiqamətlərin inkişafına imkan yaradırlar və ənənəvi təhsil resurslarından köklü şəkildə fərqlənirlər.

İnternetin işgüzar resurslarından və peşəkar bazalardan istifadə olunan təlimdə tədris proqramı keyfiyyətə yeni məzmun əldə edir, təhsil prosesində real praktik məsələlərin həlli üçün müxtəssislərə açıq olan peşəkar informasiya resurslarından istifadə etmək imkanı yaranır.

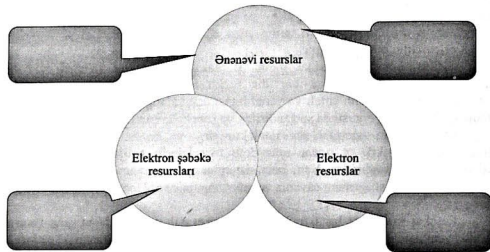
Məsafədən giriş informasiya resurslarından dünya ölkələrinin bir çox universitetlərində istifadə olunur. İnformasiya texnologiyalarında istifadənin praktik təcrübəsində əsaslanaraq təhsil prosesində iki istiqamətə ayırmaq olar.

İnformasiya resursları bazasında təlim

Bu bölgə şərti xarakter daşıyır. Belə ki, hər iki istiqamət bir-birini tamamlayır. Yeni təhsil texnologiyası olan informasiya təhsili ənənəvi təhsil də yaranan ziddiyyətləri həll etməyə imkan verəcək. Bu ziddiyyətlərə aiddir:

- Nəzəri biliklərin normativ səviyyəsi, mülahizə və qiymətləndirmədə qətiyyətin formalaşmasında potensial təhlükə və çəvik təfəkkürün itirilməsi,
- Fənn biliklərinin sürətlə yenilənməsi və onun praktik fəaliyyətdə aşağı səviyyədə reallaşdırılması
- Yaradıcılıq və innovasiyaya daqiq istiqamətin olmaması,

- Ənənəvi təlim metodu - mütəxəssisin professional biliklərinin inkişafının əsasını təşkil edən fundamental biliklərin öyrənilməsində öz effektivliyini sübut etdi. İnformasiya texnologiyalarının və informasiyanın üstünlük təşkil etdiyi inkişaf etmiş cəmiyyət isə təlimə yeni yanaşmaları tələb edir.
- Tədris proqramında (planında) istifadə olunan informasiya resurslarının növünə görə, şərti olaraq bir neçə təhsil texnologiyalarını ayırmaq olar. Ənənəvi tədris texnologiyaları anlayışına kitablar, dərslilər və s.
- Elektron resurslara – elektron dərslilər, öyrədici kompüter proqramları və s. elektron şəbəkə resurslarına fərdi verilənlər bazası, İnternet resurslar, məsafədən giriş resursları daxildir.
- Kitab, dərslilər şəklində olan təhsilin ənənəvi informasiya resurslarından məşğələlər zamanı əldə olunan material və biliklərin möhkəmlənməsi və dərinləşməsi üçün istifadə olunur. Bu halda bilik təlimin əsas elementidir. Onun əsas xüsusiyyətləri ziddiyyətsizlik, ən əsası insanın arzu və iradəsindən asılı olmayan obyektivlik və müstəqillikdir.

Şək.2 İstifadə olunan informasiyanın növünə görə təlim texnologiyası

Müasir təhsildə informasiya tədris prosesinin əsas elementi olaraq qalmaqdadır. İnformasiya əsasında qurulan tədris prosesində tələbənin rolu artır, çünki o, hazır konsepsiya və materialları mənimsəmir o, bir çox faktlar, məlumatlar, fikirlər əsasında öz nəticələrini əldə etmiş olur.

İnformasiya resursları bazasında təlim, tələbələrə hadisələrin nəzəriyyə və obyektlərin öyrənilməsində geniş informasiya resurslarından istifadə etməklə aktiv rolunu nəzərdə tutur. Müəllim lazım olan informasiyanın və problemin həllinin axtarışı üçün tələbəyə stimül verir.

İnformasiya resursları bazasında təlimdə müxtəlif resurslardan (kitab, jurnal, verilənlər bazası, şəbəkə resursları və s.) həmçinin informasiyanın axtarışı üçün müxtəlif giriş resurslarından geniş istifadə olunur.

İnformasiya resursları bazasında qurulan təlim prosesində təlimin tədqiqat metodundan istifadə olunur. Təlimin tədqiqat metodunun məhiyyəti aşağıdakılardan ibarətdir:

- Müəllim tələbələrə birlikdə həllinə müəyyən zaman ayrılan problemi formalaşdırır;
- Müəllim tələbələrə bilikləri söyləmir. Tələbələr bilikləri problemin tədqiqatı prosesində müxtəlif variantlara uyğun tapılan cavabları müqayisə edərək, müstəqil olaraq əldə edirlər,
- Müəllimin fəaliyyəti problemlə məsələnin həlli prosesini operativ idarə olunmasına yönəldilir.
- Tədris prosesi yüksək intensivliyi ilə xarakterizə olunur, təlimə yüksək maraqlı müqayisə olunur, əldə olunan biliklər haqiqiliyi, dərinliyi və möhkəmliyi ilə fərqlənir.
- İnformasiya resursları bazasında təlimin səmərəliliyi müəllimlərin və tələbələrənin istifadə etdikləri resursların və informasiya texnologiyaların keyfiyyətindən, kəmiyyətindən asılıdır.

İnformasiya resursları bazasında təlimin əsas nəticəsi tələbələrənin yeni bilikləri müstəqil olaraq əldə etmələridir. Yəni tədris prosesində tələbə informasiya resurslarından hərtərəfli istifadə edərək müxtəlif informasiya məsələlərini həll edir. Həmçinin, tələbə yeni biliklər əldə etməyə və professional bacarıqlarını təkmilləşdirməyə imkan verən texnologiyalara yiyələnir. Elektron təhsildə informasiyalar öyrənilməyə çap materialları, elektron materiallar, elektron dərslilər, video dərslər televerilişlər və s. formalarda təqdim edilir. Bu tədris informasiyalarının kitablar, disklər, kimi daşıyıcıları vardır.

Elektron təhsildə təlim metodik kompleksdən, kompüter, televizor, audio-video disklər, multimedia texnikası kimi təlim vasitələrindən istifadə olunur.

Biliklərin daha çəvik və asan ötürülməsi usullarından ən effektivsi elektron öyrətmə sistemidir. Məsafədən keçirilən bu təlim sistemində təlimlər televiziya kanalları, multimedia diskləri, İnternet şəbəkəsinin imkanları vasitəsi, hazır program paketləri ilə həyata keçirilir. Beləliklə, informasiya resursu bazası e-öyrətmənin əsas elementlərindəndir. Təhsilin səviyyələrinə görə daima keyfiyyətli təhsil resursları ilə səmərəli təmin etməlidirlər, funksional və informasiya baxımından bütün təhsil portallar sistemi ilə əlaqədə olmalıdırlar.

ƏDƏBİYYAT

1. Arzu Hüseynova, Zöhrə Həsənova, Ofelya Mazanova, "Azərbaycanda ali təhsildə elektron sistemlərin tətbiqi vəziyyəti" 13-14 fevral 2019, 307-313, Azərbaycan
2. Arzu Hüseynova Ophelya Mazanova. "Bilik iqtisadiyyatının inkişafında innovasiya texnologiyalarının təbiiqinin nəzəri aspektləri", *Azərbaycan Dövlət İqtisad Universiteti*. Bakı 2013;1, Yanvar-Mart 2013:105–113.
3. Ofelya Mazanova, "Təhsildə kompüter bacarıqlarının qiymətləndirmə standartlarının qəbul edilməsi" İqtisad elmləri: nəzəriyyə və praktika/rüblük nəzəri və elmi praktiki jurnal, Bakı, 2010;1-2. s.80-83.

4. Ofelya Mazanova, "İnformasiya texnologiyaları üzrə biliklərin qiymətləndirilməsi" I-ci Beynəlxalq elmi-praktiki konfrans "Gömrük işində informasiya sistemləri və texnologiyaları, 21-22 dekabr 2009, Bakı, s.56-58.

5. Mazanova O.İ., İqtisad Elmləri: nəzəriyyə və praktika\rüblük nəzəri və elmi praktiki jurnal Bakı 2009/ səh.109-113, İnformasiya cəmiyyəti, onun təzahürləri və zidiyyətləri (İnformasiya ekologiyası)

6. www.informatik.uni-trier.de/.../Russell:Stuart_J=.html

АНАЛИЗ ЭЛЕКТРОННЫХ РЕСУРСОВ В СИСТЕМЕ ОБРАЗОВАНИЯ

Ofelya MAZANOVA

Резюме

В статье обсуждается важность исследования электронных ресурсов и их использования.

Показано ценность использования интернет-технологий в образовании. Рекомендуются воспользоваться возможностью использовать профессиональные информационные ресурсы, открытые для экспертов, для решения реальных практических вопросов в процессе обучения.

Ключевые слова: *информационно-коммуникационные технологии, электронные ресурсы, электронная библиотека, образовательный портал, традиционные ресурсы, творческое обучение*

ELECTRONIC RESOURCES ANALYSIS IN EDUCATION SYSTEM

Ofelya MAZANOVA

Article

The article discusses the importance of research on electronic resources and their use.

The value of using Internet technologies in education is shown. It is recommended to take the opportunity to use professional information resources open to experts to solve real practical issues in the learning process.

Keywords: *information and communication technology, electronic resources, electronic library, education portal, traditional resources, creative training*